

Meer vaccineren. Maar hoe?

Roland Pierik (rechtsfilosofie UvA)
r.pierik@uva.nl
www.rolandpierik.nl/vaccinatie

(potentiële) belangenverstrengeling	Geen
Voor bijeenkomst mogelijk relevante relaties met bedrijven	Geen
Σ Sponsoring of onderzoeksgeld Σ Honorarium of andere (financiële) vergoeding Σ Aandeelhouder Σ Andere relatie, namelijk ...	Σ 0 Σ 0 Σ 0 Σ 0

'het vaccinatiedebat'

- Nadat ziekten als mazelen decennia lang onder controle waren, is de ziekte in de afgelopen 2-3 jaar weer uitgebroken in verschillende Westerse landen.
- Sinds 2018 zijn binnen 47 Europese landen meer dan 100.000 mensen met mazelen besmet, met meer dan 90 sterfgevallen.
- Wordt veroorzaakt door een dalende vaccinatie-graad, waardoor groepsimmunitet niet altijd meer verzekerd is.
- Nederland: minder ernstig maar ook hier een aantal jaren een (kleine) afname bij zuigelingen geweest.

Context laatste jaar

- November 2018: Kamerbrief staatssecretaris Blokhuis'
'Verder met vaccineren'
 - Nadruk op bevordering van vrijwillige vaccinatiebereidheid.
 - **Maar...** Deur wordt ook naar meer verplichtende maatregelen.
- **Centrale vragen deze presentatie:**
 1. wat moet de overheid doen als alle vrijwillige maatregelen zijn uitgeput?
 2. Zijn meer dwingende maatregelen dan gerechtvaardigd? En hoe moeten die er dan uit zien?

Vaccinatieplicht: één term, verschillende betekenissen

1. Een **vaccinatieplicht**

een wettelijke plicht om te vaccineren, waarbij de weigerende ouder het risico loopt strafrechtelijk vervolgd te worden met een boete of zelfs een gevangenisstraf (strafblad).

Voorbeeld: polio België.

2. Een **vaccinatiedrang**

het door de overheid onthouden van toegang tot belangrijke sociale goederen of diensten voor ouders die ervoor kiezen hun kinderen niet te vaccineren om niet-medische redenen.

Voorbeeld: uitsluiten van kinderopvang of kinderbijslag van kinderen die niet aan het vaccinatieprogramma deelnemen. Grijpt minder ver in in de vrijheid van ouders dan vaccinatieplicht.

Vaccinatieplicht: één term, verschillende betekenissen

1. Een **vaccinatieplicht (niet relevant voor NLse debat)**

een wettelijke plicht om te vaccineren, waarbij de weigerende ouder het risico loopt strafrechtelijk vervolgd te worden met een boete of zelfs een gevangenisstraf (strafblad).

Voorbeeld: polio België.

2. Een **vaccinatiedrang (wel relevant voor NLse debat)**

het door de overheid onthouden van toegang tot belangrijke sociale goederen of diensten voor ouders die ervoor kiezen hun kinderen niet te vaccineren om niet-medische redenen.

Voorbeeld: uitsluiten van kinderopvang of kinderbijslag van kinderen die niet aan het vaccinatieprogramma deelnemen. Grijpt minder ver in in de vrijheid van ouders dan vaccinatieplicht.

interessant spanningsveld: botsende grondrechten

- Het gaat om kinderen die nog te jong zijn om welbewust zelf te kiezen of ze gevaccineerd willen worden of niet.

Wie maakt deze keuze in het belang van het kind?

- **Nederland:** RVP wordt gratis aangeboden, maar ouders maar maken uiteindelijk de keuze voor hun kind.
- vaccinatieplicht: de overheid beperkt de vrijheid van niet-vaccinerende ouders in meer of mindere mate.

Drie mogelijke juridische argumenten tegen vaccinatieplicht

● **Art. 2 EVRM: recht op leven**

Vaccinatiedrang levert geen relevante inperking op.

● **Art. 8 EVRM: onaantastbaarheid van het lichaam**

Vaccinatiedrang is een inperking van onaantastbaarheid van lichaam, maar een **gerechtvaardigde inperking**, omdat ze nodig is ter bescherming van de gezondheid van het publiek en betrokken personen.

● **Art. 9: De vrijheid van godsdienst en (integrale) levensovertuiging**

Meest kansrijke artikel, wordt verder uitgewerkt.

vaccinatiedrang afwegen van belangen/rechten

- **Enerzijds...**

het recht van ouders om hun kinderen in lijn met hun eigen ideeën van het goede leven op te voeden
(*uitwerking van Art. 9 EVRM / 6 GW – vrijheid van religie en geweten*)

- Juridisch principe van **proportionaliteit**

als de overheid ingrijpt in de vrijheid van burgers (hier ouders) moet de vrijheidsbeperking gerechtvaardigd zijn door – en proportioneel zijn met het beleidsdoel

vaccinatiedrang afwegen van belangen/rechten

- **Anderzijds...**

het recht van kinderen die zelf nog niet bewust voor of tegen vaccinatie kunnen kiezen om beschermd te zijn tegen door vaccinatie te voorkomen ziekten (art 22 GW).

de overheid heeft de plicht om kwetsbare burgers te beschermen

- Juridisch principe van het **voorzorgsbeginsel**

*De overheid moet niet wachten tot ziekten zijn uitgebroken maar moet al eerder ingrijpen om uitbraken te **voorkomen**.*

overzicht

- Wetsvoorstel Rens Raemakers (D66)
- Voorstel Verweij & Pierik
- Commissie kinderopvang en vaccinatie
- Huidige discussies Tweede Kamer

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2018–2019

35 049

Voorstel van wet van het lid Raemakers tot wijziging van de Wet kinderopvang teneinde te bevorderen dat ouders kunnen kiezen tussen kindercentra die wel of niet kinderen toelaten die niet deelnemen aan het Rijksvaccinatieprogramma

Wetsvoorstel Raemakers

- "De houder van een kindercentrum kan bepalen dat uitsluitend of nagenoeg uitsluitend personeel in dienst wordt genomen en kinderen worden toegelaten die aantoonbaar deelnemen aan het vaccinatieprogramma."
- Het wetsvoorstel komt voort vanuit de overweging:
"dat het in het belang van de **keuzevrijheid van ouders** wenselijk is om de Wet kinderopvang zodanig te wijzigen dat het voor ouders kenbaar kan zijn wat het beleid van kindercentra is met betrekking tot het al dan niet toelaten van kinderen die niet deelnemen aan het Rijksvaccinatieprogramma."

Twee tegenargumenten

1. **Juridisch argument:** de inbreuk van vrijheid van religie en geweten van niet-vaccinerende ouders wordt niet gerechtvaardigd;
2. **Feitelijk argument:** het wetsvoorstel lost het probleem niet op.

(1) Juridisch argument: inbreuk op godsdienst of levensovertuiging

- Een wettelijke regeling die het weigeren van niet-gevaccineerde kinderen toestaat moet in overeenstemming zijn met artikel 9 EVRM dat de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.
- Als de overheid toestaat dat de vrijheid van ouders wordt beperkt door kinderdagverblijven toe te staan ongevaccineerde kinderen te weigeren, kan dit alleen op basis van een wettelijke regeling zijn die deze beperking rechtvaardigt.

EVRM artikel 9 lid 1

- Een ieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; ... alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als privé zijn godsdienst te belijden of overtuiging tot uitdrukking te brengen in [...] het onderhouden van geboden en voorschriften.

EVRM artikel 9 lid 2

- De vrijheid om een godsdienst te belijden of overtuiging tot uiting te brengen kan aan geen andere beperkingen worden onderworpen dan die die bij de wet zijn voorzien...
- [De beperking van dit grondrecht moet] noodzakelijk zijn in het belang van [opsomming verschillende uitsluitingsgronden; voor dit debat zijn relevant:]

de [volks]gezondheid [...] of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

rechtvaardiging wet Raemakers:

- Het doel van het wetsvoorstel is het tot stand brengen van **transparantie** op de markt van kindercentra.
- "Dit is in het belang van vaccinerende ouders die zich zorgen maken over de gevolgen van de dalende vaccinatiegraad voor de gezondheid van hun kinderen."
- **Probleem:** dit doel past niet binnen één van de uitzonderingsgronden van art 9 lid 2 EVRM.
- Aanleiding serieuze kritiek op wetsvoorstel van Raad van State en College voor de Rechten van de Mens

(2) Feitelijk argument

- Raemakers: "Ouders gaan ervan uit dat het in het belang van hun kinderen is als zij hen naar kindercentra kunnen laten gaan waarop uitsluitend gevaccineerde kinderen worden toegelaten."
- De onderliggende gedachte is dat als het kinderdagverblijf het recht krijgt ongevaccineerden uit te sluiten wordt daarmee de kans op een uitbraak binnen dat kinderdagverblijf wordt uitgesloten – of op zijn minst significant wordt verkleind.

Raemakers' overweging is onjuist: Kloosterman en Hofstra (Medisch Contact 2017)

- 'Het is belangrijk dat de kans dat een ziek kind op de crèche komt, zo klein mogelijk is.
- Een hoge vaccinatiegraad op de crèche helpt daar **niet** bij...

... maar **wél een zo hoog mogelijke vaccinatiegraad in de regio**. De kans dat er buiten een epidemie een ziek kind op de crèche verschijnt is überhaupt zeer klein.'

Oordeel Raad van State:

- het probleem waar de samenleving tegenaan loopt is de afnemende vaccinatiegraad en de toegenomen kans op uitbraak van mazelen.
- “De bescherming van de gezondheid en de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen die in het geding kunnen komen door de keuze van ouders om hun kind niet te laten vaccineren is een legitiem doel is op basis waarop de staat inbreuk mag maken op de vrijheid van religie en geweten.”

(1) Reactie Raemakers op RvS en (2) conclusie

- (1) “Verhoging van de vaccinatiegraad is echter – hoe wenselijk ook – niet het doel van het wetsvoorstel. Dat voorstel moet dus naar de mening van de initiatiefnemer ook niet in dat perspectief worden gezien.”
- (2) Doel van beleid moet verhoging van vaccinatiegraad zijn.
 - Kloosterman en Hofstra: het is een feitelijk effectieve maatregel om uitbraken tegen te gaan;
 - RvS: legitiem want gerechtvaardigde inbreuk art 9 EVRM.

Kamer, wat gaan we doen als de vaccinatiegraad verder daalt?

Marcel Verweij
hoogleraar filosofie Wageningen University
Roland Pierik
universitair hoofddocent rechtsfilosofie aan de Universiteit van Amsterdam

stelling van die ondergrens zelf: bij welke vaccinatiegraad moet aan het vrijwillige karakter van het rijksvaccinatieprogramma worden getoetst? Ten tweede een besluit over de maatregelen die op dat moment ingaan. Dit is niet eenvoudig. De ondergrens

zakelijk, maar uiteindelijk gaat het om een moreel en politiek oordeel. Het bepalen van de ondergrens is ook lastig omdat er grote verschillen zijn tussen gemeenten. Een ondergrens voor de landelijk gemiddelde vaccinatiegraad is niet zinvol: in Nederland

Zonder vaccinatie geen kinderopvang

Roland Pierik, hoofddocent rechtsfilosofie aan de Universiteit van Amsterdam
Marcel Verweij, hoogleraar filosofie aan de Universiteit Wageningen

blif dat wegetaan met toedat, ver-
stommes die kans op een uit-
braak, maar bij het nog niet toe-
ken we moeten de veiligheid die
programma wordt, is maar een
te weten van het niet ook het
we weten dat de maatregelen
bijzondere, zijnde de vaccinatie-
graad, kan, tot een uitbraak.

Wetsvoorstel vaccinatie spant het paard achter de wagen

Marcel Verweij
hoogleraar filosofie aan de Wageningen Universiteit
Roland Pierik

de aan maken. Er is zelfs een Kamer-
meerderheid dat het tijt een kwestie
van tijd dat het wordt aangenomen.
Het voorstel spant echter het paard
achter de wagen omdat het helemaal

den worden geweigerd, maar dan zullen
daarnaast ook kinderopvangrijzen zijn
waar de eis niet geldt, en waar vooral
ongevaccineerde kinderen bij elkaar
komen te zitten. Een besmettelijke

Volkskrant 31 mei 2018

Verplicht vaccineren voor toegang tot kinderopvang

Roland Pierik is universitair hoofd-
docent rechtsfilosofie aan de Uni-
versiteit van Amsterdam en **Marcel
Verweij** is hoogleraar filosofie aan
de Wageningen Universiteit.

INENTING

De overheid heeft de plicht
om kwetsbare burgers te
beschermen.

reikt, lijken verplichte maatregelen
disproportioneel en dus ongerecht-
vaardigd.

Maar die vrijwillige vaccinatie vol-
staat nu minder en minder. Moet de
overheid, net als in Italië en Frankrijk,
wachten met invoeren van verplich-
tende maatregelen tot er doden zijn
gevallen? Of dempen we de put voor-
dat het kalf verdronken is? Hier is het
juridische voorzorgsbeginsel van be-
lang: de overheid mag niet wachten
tot zich echt grote uitbraken voor-
doen, maar moet maatregelen ne-
men om die te voorkomen. Een ge-
vaar is altijd dat het voorzorgsbeginsel

en naschoolse opvang. Deze maat-
regel legt ouders met diepgewoelde be-
zwaren vaccinatie niet dwingend op
– ze maakt het alleen onmogelijk om
van kinderopvang gebruik te maken.

Kinderdagverblijven zijn al langer
onderwerp van discussie omdat de
kans op kruisbesmetting erg groot is.
Aanleiding was een uitbraak in 2014
in een Haagse crèche waar een
gezonde, acht maanden oude baby
bijna aan mazelen overleed nadat hij
was besmet door een bewust niet-ge-
vaccineerd ouder kind. Er heerst op
dit moment onduidelijkheid of een
kinderdagverblijf de vaccinatiestatus

Hoorzitting 2e Kamer, januari 2019

Voorstel: *Tweesporenbeleid*

1. Zolang de afnemende vaccinatiegraad nog geen volksgezondheidsprobleem oplevert, moet de overheid primair moet inzetten op de bevordering van de vrijwillige vaccinatiebereidheid.
2. Tegelijkertijd moet de overheid nu al meer dwingend beleid vastleggen dat zal moeten ingaan zodra de vaccinatiegraad onder een welbepaalde minimumgrens zakt:

verplicht stellen van deelname aan het Rijksvaccinatieprogramma als toegangseis voor *ieder kind op iedere kinderopvang*.

Rechtvaardiging voorstel

Verweij en Pierik

- De afnemende vaccinatiegraad is een volksgezondheidsprobleem. De bal moet niet bij kinderdagverblijven liggen (vgl Raemakers) maar bij de politiek.
- Het **doel** van de maatregel is het doen stijgen van de landelijke vaccinatiegraad waardoor uitbraken van mazelen wordt voorkomen.

Het **middel** van kinderdagverblijven is slechts een hefboom, om de landelijke vaccinatiegraad te verhogen.

Juridische rechtvaardiging:

- De inbreuk op de vrijheid van niet-vaccinerende ouders wordt **wel** gelegitimeerd door het doel van de wet :
De verhoging vaccinatiegraad draagt bij aan bescherming **volksgezondheid** en de **rechten en vrijheden van anderen**.
- Maatregel proportioneel:
 - Maatregel gaat alleen in indien nodig
 - principiële weigeraars hebben nog steeds ruimte om af te zien van vaccinatie.
- Argument van proportionaliteit draait zich om.
Bij afnemende vaccinatiegraad kan maatschappelijke onrust en polarisatie ontstaan als de overheid niets doet.

Practische rechtvaardiging:

- De invoering van vaccinatiedrang via de kinderopvang is elders heel effectief gebleken bij het in korte tijd verhogen van de vaccinatiegraad (Frankrijk, Italië, Californië).
- Er is in de recente geschiedenis geen voorbeeld waar zo'n vaccinatiedrang is ingevoerd en waar het averechts effect heeft gehad.

Prikken voor elkaar

Kinderopvang en vaccinatie: een zorg van overheid en maatschappij

Commissie kinderopvang en vaccinatie

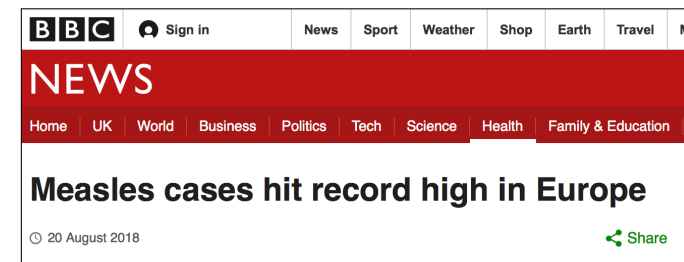
Conclusies

Commissie kinderopvang en vaccinatie

1. "de gedaalde vaccinatiegraad is een maatschappelijk probleem dat niet alleen speelt in de kinderopvang. Het betreft in de kern een publieke taak, namelijk de volksgezondheid."
2. driesporenbeleid: groen, oranje en rood: **Zodra de vaccinatiegraad gedaald is onder een door de overheid vastgestelde kritieke (onder)grens, moet de overheid deelname aan het RVP wettelijk verplichten als voorwaarde voor toegang tot de kinderopvang.**
3. De commissie beveelt daarnaast aan dat de overheid nu al de wetgeving in voorbereiding moet nemen die hiervoor nodig is.

As we speak...

- Debat over Voorstel Raemakers (tweede ronde begin dec 2019)
- Debat over regeringsstandpunt nav Commissie kinderopvang en vaccinatie. Regering lijkt conclusie over te nemen.
- Alternatief wetsvoorstel Heijermans (SP) & Herrmans (VVD).

- Intussen zijn er sinds januari 2018 binnen 47 Europese landen mazelen uitbraken geweest en zijn 100.000 mensen besmet geraakt.
- Hiervan zijn meer dan 90 mensen overleden.